

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Бубняк Соломії Михайлівни

«СОЦІАЛЬНЕ САМОПОЧУТТЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІВ У СУЧASНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ»,

подану до захисту у спеціалізовану вчену раду К 35.051.26

у Львівському національному університеті імені Івана Франка на

здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук

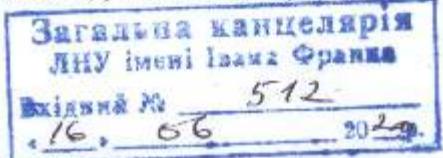
зі спеціальності 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології

Дисертаційна робота присвячена актуальній у теоретичному та соціально-практичному аспектах темі. Дослідження соціального самопочуття різних категорій населення знаходяться серед пріоритетних напрямків розвитку сучасної світової та вітчизняної соціологічної науки. Особливого значення такі дослідження набувають у нашій країні, коли йдеться про соціальне самопочуття найбільш вразливих соціальних груп, до яких належать внутрішньо переміщені особи.

Оцінюючи дисертаційну роботу С. М. Бубняк в цілому, насамперед слід відзначити її структурну чіткість і послідовність викладення результатів теоретичного аналізу та емпіричних досліджень, а також використання процедури тріангуляції методів авторських досліджень – півструктурованого інтерв'ю, анкетного опитування, онлайн-анкетування та дискурс-аналізу текстів. Загальне враження від роботи полягає в тому, що вона підготовлена на необхідному для позитивної оцінки фаховому й загальнокультурному рівні.

Важливі теоретичні та емпіричні результати слід відзначити в окремих розділах дисертації.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи вивчення поняття «соціальне самопочуття» теоретично обґрунтовані моделі соціального самопочуття: оптимістична, пессимістична, стабільна, висхідно-низхідна, низхідно-висхідна, які своєю чергою визначають типи поведінки ВПО у вирішенні різних життєвих ситуацій: адаптанти, утриманці, тимчасові, для

яких характерна інтеграція, часткова адаптація чи прояви дезінтеграції в приймаючі громади (с. 84-86). Це, на мій погляд, є важливим внеском в концептуалізацію сучасних соціальних проблем міграції.

Креативною вважаю концептуальну схему вимірювання рівня соціального самопочуття ВПО (рис. 1.1. на с. 88), яка дає підстави окреслити об'єкт дослідження та його предметну складову. Цікавим є підхід до типологізації ВПО. Типи високоресурсних та низькоресурсних ВПО розрізнено за такими параметрами: рівень освіти, матеріальне становище та добробут, зайнятість, індивідуально-психологічні якості та ціннісно-мотиваційна складова, мобільний потенціал, соціально-демографічні характеристики, доступ до соціальних послуг, виборчі права, мотиви інтеграції в місцеві громади.

У другому розділі «Внутрішньо переміщені особи в сучасному українському суспільстві» ретельно проаналізовано емпіричні дані щодо становища ВПО у просторово-часовому вимірі впродовж 2014-2019 рр. та з'ясовано їх проблемні життєві ситуації. У розділі влучно здійснено термінологічне уточнення понять – «біженці», «переміщені особи», «внутрішньо переміщені особи», виокремлено три типи поведінки ВПО при вирішенні життєвих ситуацій: «адаптанти» – намагаються повноцінно жити у новому соціальному середовищі на території переселення; «утриманці» – мають за мету нажитися на своєму статусі, максимально отримати всі можливі допомоги та соціальні гарантії від держави; «тимчасові» – ВПО, які орієнтовані на повернення додому.

У третьому розділі «Прикладні аспекти дослідження соціального самопочуття внутрішньо переміщених осіб у сучасному українському суспільстві» здійснено ґрунтовний аналіз та інтерпретацію емпіричних даних, отриманих у результаті використання якісних і кількісних методів дослідження. За результатами авторських соціологічних досліджень на регіональному рівні отримані важливі результати: 1) з'ясовано характер та особливості ставлення населення до ВПО; 2) визначено рівень соціального

самопочуття та типи поведінки ВПО у вирішенні життєвих ситуацій; 3) визначено, які з чинників мають вплив на рівень загального самопочуття ВПО, а які – ні; 4) отримано відсоткове співвідношення високоресурсних і низькоресурсних ВПО; 5) побудовані моделі соціального самопочуття та означені типи поведінки ВПО у вирішенні життєвих ситуацій.

Важливими вважаю результати дослідження, які свідчать про те, що гіпотеза «Громадська думка львів'ян щодо ВПО з Донбасу та АР Крим на території сучасної України носить загалом негативний характер» не підтвердила (с. 169). Влучною вважаю спробу розширення методики вимірювання ПСС-20 до 25 запитань (с. 170). Вагомим результатом є емпіричне підтвердження того факту, що рівень інтеграції ВПО у громаду здійснює вагомий вплив на соціальне самопочуття ВПО (с. 197).

Важливим є висновок дисертаційного дослідження про те, що «соціальне самопочуття ВПО у 2019 р. порівняно з 2016 р. покращилося. Розуміння, що все залежить тільки від них самих, надає їм впевненості у використанні всіх можливостей для всебічного розвитку та реалізації власних здібностей. Вимушена необхідність розпочати все спочатку, сприяла підвищенню власної професійної компетенції ВПО задля пошуку нового місця праці та гідної позиції у новому соціальному середовищі» (с. 204).

Будь-яка наукова робота не позбавлена певних недоліків. Це стосується і дисертації С. М. Бубняк.

В цілому я достатньо високо оцінюю роботу з літературою, використаною в дисертациї. Але деякі узагальнення, зроблені внаслідок такої роботи не відповідають дійсності. Йдеться, наприклад, про висновок, що «першими дослідниками громадської думки виступали Б. Грушин, Т. Заславська, Ю. Левада та інші» (с. 48). При всій повазі до цих науковців, навряд чи можна саме їх вважати засновниками досліджень громадської думки в соціології.

Висновок про те, що «в 90-х рр. ХХ ст. у вітчизняній соціології відбувся бум емпіричних досліджень. Поняття «соціальне самопочуття»

почало використовуватись настільки часто, що набуло розмитості та невизначеності. Більшість публікацій цього періоду відзначені емпіризмом, недооцінкою комплексного характеру соціального самопочуття» (с. 52), базується на відсыланні до книги російської дослідниці, виданою в 1992 р. В українській соціології на той час, навпаки, поняття соціального самопочуття використовувалося лише в поодиноких роботах.

Прикрі помилки зустрічаються і в методичній частині роботи. Так, наприклад, на с. 65 спочатку мова йде про вади деяких індексів задоволеності життям, а потім замість індексу як інтегрального показника розглядається окремий індикатор, вимірюваний за 5-балльною шкалою.

Другий розділ дисертації дещо перевантажений викладенням законодавчих нюансів статусу біженців та ВПО (с. 101-112). Цю частину роботи можна було викласти стисло, звернувши увагу тільки на визначальні аспекти цієї проблеми.

Недоречним, на мій погляд, є зарахування до результатів дослідження загальновідомих фактів. Йдеться, насамперед, про висновок на с. 151: «Встановлено, що внаслідок анексії Російською Федерацією АР Крим та втрати контролю над частиною території Донецької та Луганської областей в Україні з'явилася велика кількість людей, які змушені були залишити місця свого постійного проживання і переселитись до інших регіонів держави».

Незрозумілою є гіпотеза № 8 (с. 245): «Соціальне самопочуття ВПО з Донбасу та АР Крим на території сучасної виражається у напрямку дезінтеграції».

Але це лише окремі недоліки, які не позначаються на загальній оцінці роботи. Можна впевнено стверджувати, що С. М. Бубняк близькуче впоралася із головним завданням соціологічного дослідження – обґрунтуванням концептуального підходу до проблеми, послідовною реалізацією цього підходу в отриманні та аналізі первинної соціологічної інформації та формулюванні висновків, що мають суттєву теоретичну та соціально-практичну цінність.

Структура та зміст роботи відповідають вимогам до кандидатських дисертацій, основний зміст дисертації викладено в публікаціях та авторефераті, висновки й теоретичні узагальнення роботи містять необхідні риси наукової новизни, теоретичну та соціально-практичну цінність. З огляду на викладене, можна констатувати, що дисертація С. М. Бубняк відповідає усім формальним та змістовним фаховим вимогам МОН України, зокрема pp. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами), які висуваються до кандидатських дисертацій., а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології, профілю спеціалізованої вченої ради К 35.051.26 у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

Офіційний опонент:

заступник директора з наукової роботи
Інституту соціології НАН України,
доктор філософських наук, професор

Є. І. Головаха

